

ชุมชนนวัตกรรมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากร*

The innovative community management for creative tourism, base on resources capital

พระวิมาน คมกริปปัญญ์**

PhraViman Khamphirapaṅko

ภาณุวัฒน์ สิงห์คำป้อม***

Panuvat Singkhampong

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Maharakham Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: arsomman1653@gmail.com

Received: January 05, 2023

Revised: February 16, 2023

Accepted: February 17, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชุมชนนวัตกรรมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนใต้ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม และปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัย : การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนใต้ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยได้ดำเนินการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน เพื่อสร้างกรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน และการออกแบบแผนการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม การทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การร่วมกันประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากต้นทุนทางทรัพยากร ก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงสร้างสรรค์

* บทความนี้ได้พัฒนาจากหนังสือสารนิพนธ์ ที่พิมพ์เผยแพร่ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕ ณ อาคาร มวก ๔๘ พรรษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอนวน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๘-๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕.

** พระวิมาน คมกริปปัญญ์, ดร. PhraViman Khamphirapaṅko, Dr ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

*** นายภาณุวัฒน์ สิงห์คำป้อม Mr.Panuvat Singkhampong อาจารย์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

๘ ส่วน คือ การจัดการต้นทุนทรัพยากร พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมผู้ประกอบการสร้างสรรค์ไปพร้อมกับการพัฒนาชุมชน การออกแบบกิจกรรมและสินค้าสร้างสรรค์ และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ ส่งผลให้เกิดชุมชนนวัตกรรมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากร

คำสำคัญ : ชุมชนนวัตกรรม; การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์; ทุนทางทรัพยากร; ชุมชนดอนดู่

Abstract

This research article aims to study the innovative community in creative tourism management. based on resource capital through the participation of the Don Du community Khan Than Rat Subdistrict Kantharawichai District Maha Sarakham Province This is a qualitative research using survey methods, interviews, focus groups and participatory creative tourism management practices.

The results of research : Resource-based creative tourism management with the participation of the Don Du community Khan Than Rat Subdistrict Kantharawichai District Maha Sarakham Province by analyzing the factors affecting the creative tourism of the community To create a conceptual framework for creative tourism management that is suitable for the community context. and the design of a participatory creative tourism operation plan. creative tourism management experiment joint evaluation of creative tourism management and the development of creative tourism management from resource costs Resulting in 8 creative outcomes: resource cost management; Developing creative tourist attractions participative tourism management Promote creative entrepreneurs along with community development Designing activities and creative products and creative communication Resulting in the creation of creative tourism management communities based on resource capital.

Keywords : innovative community; creative tourism management; resource capital; Don Du community

บทนำ

ในแต่ละปีภาคการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมหาศาล ทำให้หลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนต่างก็ขยายธุรกิจ ขยายพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในประเทศ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาล โดยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการท่องเที่ยววิถีชุมชน ทำให้กระจายรายได้และมีเม็ดเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจฐานราก “กลยุทธ์ที่นำมาใช้ในเชิงยุทธศาสตร์ของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ คือ เศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) เนื่องจากกฎเกณฑ์ทางการตลาดที่เปลี่ยนไป การสร้างรายได้เปลี่ยนจากการสร้างมูลค่าในตัววัตถุที่จับต้องได้ไปสู่การสร้างมูลค่าให้กับสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้”^๑ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชน และส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว^๒ ปัญหาสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ ขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขาดองค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว และขาดการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ รวมทั้งขาดการส่งเสริมทรัพยากรซึ่งเป็นต้นทุนด้านฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ทำให้จัดการท่องเที่ยวโดยไม่สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตชุมชน

ในส่วน of ชุมชนตอนดู ซึ่งเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นต้นทุนหลายส่วนที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น การมีป่าอยู่กลางชุมชน การรักษาวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตชุมชน การผลิตสินค้าและบริการ การมีผู้ประกอบการขนาดย่อมในชุมชน รวมทั้งประวัติศาสตร์ชุมชนอันยาวนานควบคู่กับเมืองโบราณกันธารราษฎร์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชน แต่คนในชุมชนยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการทุนทางทรัพยากร การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ทำให้ชุมชนสูญเสียโอกาสในการพัฒนาชุมชนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาชุมชนนวัตกรรมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพ

^๑ ภิรมณ์ แก้วสง่า และนิศาชล จันทน์ศรี, “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย”, *Suranaree J. Soc. Sci.*, Vol. 6 No. 1 (June 2012) : 92.

^๒ Wurzbarger, Introduction to the SantaFe & UNESCO International Conference A Global Conversation on Best Practices and New Opportunities. In Wurzbarger, R. (Ed.). *Creative Tourism A Global Conversation how to provide unique creative experiences for travelers worldwide: at present at the 2008 Santa Fe & UNESCO International Conference on Creative Tourism in Santa Fe, (New Mexico : USA., 2010), pp. 15-22.*

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาชุมชนวิถีชีวิตด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนใต้ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย : ในงานวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้ดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ๕ แนวคิด คือ แนวคิดการจัดการ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ๖ ขั้นตอน คือ การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ต้นทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน การร่วมวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การร่วมดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การร่วมรับผลประโยชน์ การร่วมติดตามประเมินผล และร่วมทบทวน/จัดการความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

๒. พื้นที่วิจัย : ชุมชนตอนใต้ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย : แบบสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม ชุดปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล : การเก็บรวบรวมข้อมูลจำแนกออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑) เก็บข้อมูลในประเด็นทุนทางทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวชุมชนตอนใต้ ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นประเมินผลกระทบ ขั้นจัดลำดับความสำคัญของปัญหาการท่องเที่ยว และขั้นศึกษาวิเคราะห์กลไกการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

๒) เก็บข้อมูลในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนใต้ ๖ ขั้นตอน คือ ขั้นวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยว ขั้นสร้างกรอบแนวคิดเชิงกลไกและกระบวนการ ขั้นออกแบบแผนการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขั้นบูรณาการแผนงานสู่การดำเนินงาน ขั้นการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และขั้นพัฒนาชุมชนนวัตวิถีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อยืนยันกระบวนการปฏิบัติที่ดี

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล : งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์บริบทพื้นที่วิจัย การวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบ วิเคราะห์ต้นทุนทางทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสำรวจ การร่วมจัดกิจกรรมชุมชนนวัตวิถีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม บูรณาการกับข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้สังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้บูรณาการกับงานวิจัย ๕ แนวคิด ประกอบด้วย

๑) แนวคิดการจัดการมาใช้จัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การจัดการคน (Man) คือ ทรัพยากรบุคคล เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร เครื่องมือ และอุปกรณ์ เงินทุน (Money) คือ งบประมาณ สนับสนุน วัสดุสิ่งของ (Material) คือ วัตถุดิบและวัตถุดิบของที่ใช้^๓ ซึ่งเป็นศิลปะที่ต้องใช้เทคนิค วิธีการ จัดองค์การ และสนับสนุนให้สมาชิกใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด^๔

๒) แนวคิดการท่องเที่ยว ซึ่งได้บูรณาการรูปแบบการท่องเที่ยวมาใช้ ๓ รูปแบบหลัก คือ รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) และรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism)^๕

๓) แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บูรณาการกับแนวคิดของเกร็ก ริชาร์ดส ซึ่งจำแนกออกเป็น ๖ ส่วน ประกอบด้วย Interaction (การท่องเที่ยวที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน) Educational (การท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และความรู้) Emotional (การท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าทางอารมณ์และประสบการณ์) Social (การท่องเที่ยวที่เกี่ยวพันกับคนในสังคมให้เกิดการเชื่อมโยงกัน) Participative (การท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วม) และ Involve (การท่องเที่ยวที่ต้องร่วมมือกันและเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง)^๖

๔) แนวคิดการมีส่วนร่วมมาใช้จัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม เพื่อร่วมกันตัดสินใจ วางแผน กำหนดขั้นตอน การรับผลประโยชน์ การตรวจสอบ ประเมินผลเพื่อการพัฒนา การปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจ^๗

^๓ จิตภา เรืองกิตติญา และคณะ, “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ”, วารสารวิชาการเทคโนโลยีการจัดการ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๓๘.

^๔ วรัชยา ศิริวัฒน์, การบริหารร่วมสมัย (Contemporary Administration), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

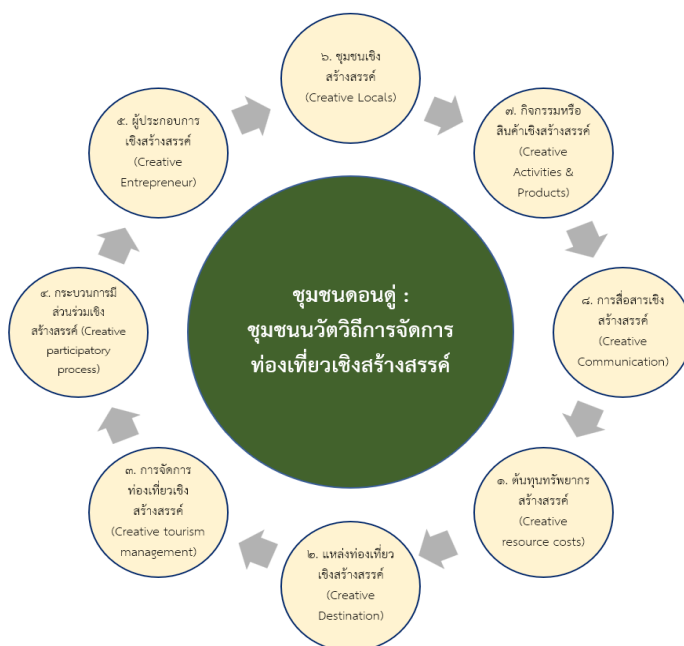
^๕ พระครูวิมลศิลป์ (เรืองฤทธิ์ ธนปญโญ) และคณะ, “การศึกษารูปแบบและสภาพแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๗-๑๐.

^๖ เกร็ก ริชาร์ดส และคณะ, คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) งานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๑๙.

^๗ John M.Cohen and Norman T, Rural-Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and valuation, (The Rural Development Committee Center for International Studies Cornell University, 1977), p. 56.

๕) แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (Creative Community Based Tourism: C-CBT) ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่าง การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยได้นำมาบูรณาการกับการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนนวัตกรรมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนดอนตูเพื่อให้เป็นชุมชนนวัตกรรมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีกระบวนการดำเนินงานจำแนกออกเป็น ๘ ส่วน ดังนี้

แผนภาพสรุปการดำเนินงานของชุมชนดอนตู : ชุมชนนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากแผนภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าชุมชนดอนตูได้บูรณาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กับความเป็นชุมชนนวัตกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งได้ดำเนินการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ๘ ส่วน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ต้นทุนทรัพยากรสร้างสรรค์ (Creative resource costs)

การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนดอนตูเป็นผลพวงมาจากการที่คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยได้มีการสำรวจทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยว ๖ ทุน คือ

๑) ทุนทางกายภาพ ได้แก่ อาคารสถานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ศาสนสถาน แหล่งเรียนรู้ สิ่งอำนวยความสะดวก และการคมนาคมสะดวก

“นภธ ศิวรัตน์และกิติ โพธิ์สิงห์, “นโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนอย่างยั่งยืน”, วารสาร มจรอุบลปริทรรศน์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๖.

๒) ทุนมนุษย์ ๗ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนจัดการท่องเที่ยว กลุ่มพระสงฆ์สนับสนุนการท่องเที่ยว กลุ่มผู้ดำเนินงานจัดการท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการในชุมชน กลุ่มประชาชนที่มีส่วนร่วมโรงเรียน/สถานศึกษาและกลุ่มประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

๓) ทุนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ดี ปราศจากมลภาวะ ภูมิทัศน์สวยงาม มีวัฒนธรรมป่าชุมชนและป่าสมุนไพร

๔) ทุนสังคม ได้แก่ สังคมที่เกื้อกูลต่อการท่องเที่ยว มีอัตลักษณ์ชุมชนที่โดดเด่น ความสามัคคี ความเอื้ออาทร การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น

๕) เงินทุน เงินทุนด้านการท่องเที่ยวมาจากเงินทุนจากผู้ประกอบการในชุมชน เงินทุนจากผู้ประกอบการแหล่งทุนภายนอกชุมชนที่สนับสนุนและเงินทุนสนับสนุนการท่องเที่ยวจากหน่วยงานต่าง ๆ

๖) ทุนด้านองค์กรชุมชน ได้แก่ กลุ่มหมู่บ้านท่องเที่ยวโอท็อปเชิงประเพณีวัฒนธรรม กลุ่มวัฒนธรรมป่าชุมชน (พ่อปู่กลางบ้าน) กลุ่มวิถี ค.คน วิถี ค.ควาย กลุ่มชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง บ้านดอนตู กลุ่มที่มีบทบาทจัดการท่องเที่ยวตามโปรแกรมการท่องเที่ยว และองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนสามารถพัฒนาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ จึงเริ่มต้นจากการใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๒. แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Destination)

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนดอนตูไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในพื้นที่ชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีกระจายพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไปสู่พื้นที่เกษตรกรรม ที่นา สวน ห้วย หนอง โคก ดอนปู่ตา และป่าชุมชน โดยกำหนดให้พื้นที่ทำกินของคนในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วย ซึ่งบางโปรแกรมการท่องเที่ยวสามารถจัดการท่องเที่ยวสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยไม่กระทบวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน โดยได้ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละโปรแกรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมปฏิบัติและทำกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

๓. การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism management)

จากการที่ชุมชนดอนตูให้ความสำคัญกับต้นทุนทางทรัพยากรที่สามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ โดยมีการใช้แนวคิดการจัดการเชิงสร้างสรรค์มาใช้จัดการท่องเที่ยว โดยได้มีการจัดทำแผนงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การจัดองค์กรชุมชนให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การมีผู้นำชุมชนที่กล้าตัดสินใจนำเอากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาใช้กับชุมชน โดยมีการ

ประสานงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มีแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งการกำกับติดตาม และควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๔. กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ (Creative participatory process)

การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตอนใต้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกชั้นตอน โดยที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้กระบวนการดำเนินงาน และร่วมดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ทั้งการสำรวจทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งเป็นต้นทุนทางด้านทรัพยากร การร่วมคิดถึงผลดีผลเสียและการออกแบบกิจกรรม และแผนการจัดการท่องเที่ยว การร่วมแก้ปัญหา การร่วมดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การร่วมกันประเมินผลจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อปรับปรุงพัฒนาและการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกัน

๕. ผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ (Creative Entrepreneur)

นอกจากจะมุ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แล้ว ชุมชนตอนใต้ยังตระหนักถึงความสำคัญของผู้ประกอบการด้วย จึงได้กำกับดูแลให้ผู้ประกอบการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ โดยเน้นคุณภาพของสินค้าและบริการ กำหนดให้ผู้ประกอบการมีคุณสมบัติซื่อสัตย์สุจริต การเป็นผู้ประกอบการที่มีความโปร่งใส ไม่เอารัดเอาเปรียบชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมทั้งการควบคุมไม่ให้ผู้ประกอบการสร้างผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมด้วย

๖. ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (Creative Locals)

ส่วนสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ประสบความสำเร็จของชุมชนตอนใต้ มาจากการที่มีพื้นฐานชุมชนสร้างสรรค์ เพราะก่อนที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้มีการประชาคมชุมชน เพื่อให้เข้าใจรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ บทบาทหน้าที่ของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คุณค่าและความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หลังจากนั้นจึงร่วมกันเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนที่มีวิถีเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้ชุมชนเป็นฐานรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๗. กิจกรรมและสินค้าเชิงสร้างสรรค์ (Creative Activities and Products)

โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตอนใต้ จะเน้นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนและเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเปิดประสบการณ์ใหม่ จากกิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เน้นความสร้างสรรค์ ทั้งการออกแบบ การผลิต การสร้างแบรนด์ชุมชน การจัดจำหน่าย การรับรองคุณภาพของสินค้า โดยได้มีการอบรมแนวทางจัดกิจกรรมและการบริการเชิงสร้างสรรค์ด้วย

๘. การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Creative Communication)

ชุมชนตอนใต้ได้มีการสื่อสารการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีกลุ่มคนที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ๒๐ โปรแกรม โดยใช้สื่อสารสนเทศ ทั้งเพจ เฟซบุ๊ก ไลน์ วิกิทัศน์ เอกสาร แผ่นพับ ซึ่งเป็นรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ และนำเสนอแหล่งท่องเที่ยว^๙ นอกจากนี้แล้วยังเน้นการพัฒนาบุคลากรด้านการสื่อสาร เพื่อสื่อความหมายเชิงสร้างสรรค์ให้กับนักท่องเที่ยวและการประสานงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้เพื่อพัฒนาจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ในชุมชนเป็นผู้นำในการอบรมคุณธรรม เพื่อให้มีมิตรไมตรี มีจิตอาสา และมีจิตบริการ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาให้เป็นผู้บริการที่ดี การแนะนำ การให้ความรู้ การประชาสัมพันธ์และสื่อความหมายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ออกแบบมาให้เหมาะสมกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิรันธ ชินโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก เรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง” ซึ่งได้จำแนกออกเป็น ๕ องค์ประกอบ คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Destination) ผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ (Creative Entrepreneur) ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (Creative Locals) กิจกรรมหรือสินค้าเชิงสร้างสรรค์ (Creative Activities & Products) และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Creative Communication)^{๑๐} ส่วนผลการวิจัยของเอนก ไยอินทร์ และคณะ เห็นว่า นวัตกรรมของดีชุมชน : การต่อยอดภูมิปัญญาสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ นอกจากจะสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐานและมีคุณภาพแล้ว จะต้องผลิตแผนที่ท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับส่วนประกอบ ๓ ส่วน ได้แก่ เครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียง วิถีไทยวิถีธรรม และนวัตกรรมดี^{๑๑} แต่เห็นเพิ่มเติมว่าควรพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับให้เป็นชุมชนนวัตวิถีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับต้นทุนทรัพยากรสร้างสรรค์ (Creative resource costs) ผ่านกระบวนการ

^๙ สังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ ๒, เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๕.

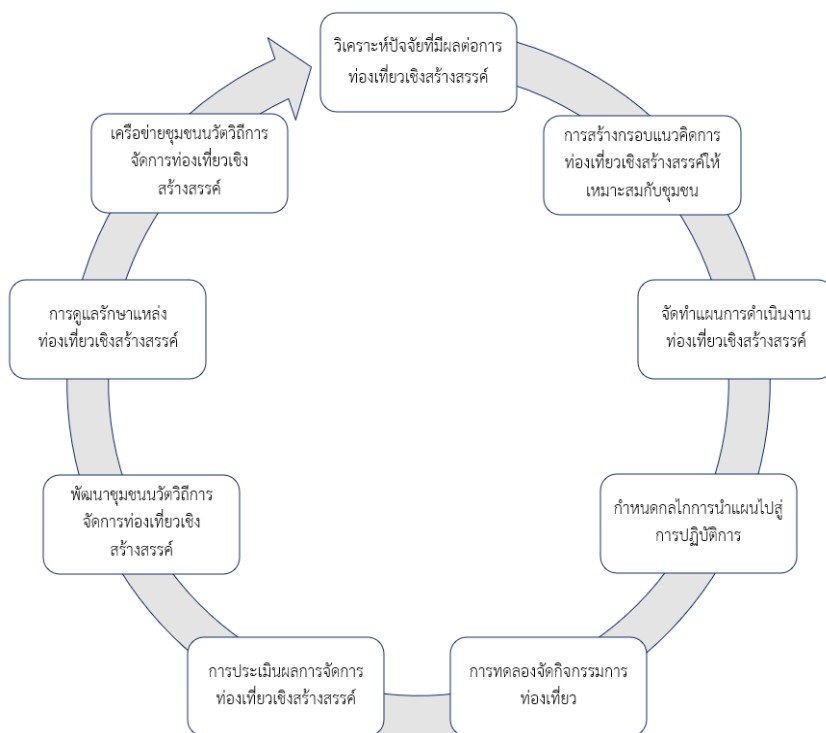
^{๑๐} ปิรันธ ชินโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก, “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง”, Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๙) : ๒๖๔-๒๖๖.

^{๑๑} เอนก ไยอินทร์ และคณะ, “นวัตกรรมของดีชุมชน : การต่อยอดภูมิปัญญาสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ”, วารสาร มจร การพัฒนาลังคม, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔) : ๗๗.

จัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism management) และกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ (Creative participatory process) และกำหนดองค์ประกอบของชุมชนวิถีจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมบนฐานทุนทางทรัพยากรของชุมชน เพื่อให้องค์ประกอบเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของชุมชนนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยว การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว/ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานและศูนย์บริการข้อมูล นักสื่อความหมายท้องถิ่น อัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน พัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประเมินผลกระทบและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว พัฒนาชุมชนต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากร การจัดการความรู้ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยทำให้พบองค์ความรู้ด้านกระบวนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนวิถีจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรชุมชน โดยมีกระบวนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ๙ ขั้นตอน ดังนี้

แผนภาพการพัฒนาชุมชนวิถีจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรชุมชน

จากแผนภาพสรุปได้ว่า ชุมชนนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตั้งอยู่บนฐานทุนทางทรัพยากร เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ๙ ขั้นตอน คือ วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การสร้างกรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ให้เหมาะสมกับชุมชน พร้อมทั้งจัดทำแผนการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กำหนดกลไกการนำแผนไปสู่การปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การประเมินผล การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาชุมชนนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการสร้างเครือข่ายชุมชนนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานในเชิงเครือข่ายความร่วมมือ โดยบูรณาการกับแนวคิดการจัดการ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดการมีส่วนร่วมและแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความต่อเนื่องและยั่งยืน เพื่อยกระดับไปสู่มรดกชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายส่งเสริมชุมชนนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการท่องเที่ยวให้เป็นนวัตกรรมของชุมชน ซึ่งจะกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ การพึ่งพาตนเองและพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

ชุมชนควรมีการพัฒนาศักยภาพตนเองให้เป็นชุมชนนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการอาศัยต้นทุนทางทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วม ๘ ส่วน คือ ต้นทุนทรัพยากรสร้างสรรค์ (Creative resource costs) สร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Destination) การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism management) กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ (Creative participatory process) ผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ (Creative Entrepreneur) ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (Creative Locals) กิจกรรมและสินค้าเชิงสร้างสรรค์ (Creative Activities and Products) และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Creative Communication)

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทบทวนวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับ (๑) การพัฒนาชุมชนนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยกระดับไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (๒) การพัฒนากลไกชุมชนเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๓) การพัฒนาชุมชนนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้นแบบ (๔) การพัฒนาศักยภาพชุมชนยกระดับสู่ชุมชนวิถีท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

บรรณานุกรม

เกร็ก ริชาร์ดส และคณะ. **คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์.**

กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) งานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๖๑.

จิตาภา เรืองกิตติญา และคณะ. “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ”. **วารสารวิชาการเทคโนโลยีการจัดการ**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๓๘.

นภธร ศิวรัตน์ และภักดี โพธิ์สิงห์. “นโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนอย่างยั่งยืน”.

วารสาร มจรอุบลปริทรรศน์. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๖.

ปรีณัฐ ชินโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก. “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง”.

Veridian E-Journal, Silpakorn University. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๙).

พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ ธนปญโญ) และคณะ. “การศึกษารูปแบบและสภาพแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

กัณณิ แก้วสง่า และนิศาชล จำนงศรี. “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย”. **Suranaree J. Soc. Sci.**, Vol. 6 No. 1 (June 2012) : 92.

วรรษยา ศิริวัฒน์. **การบริหารร่วมสมัย (Contemporary Administration)**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔.

เอนก ไยอินทร์ และคณะ. “นวัตกรรมของดีชุมชน : การต่อยอดภูมิปัญญาสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ”.

วารสาร มจร การพัฒนาสังคม. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔) ๗๗.

John M.Cohen and NormanT. **Rural-Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and valuation**. The Rural Development Committee Center for International Studies Cornell University, 1977.

Wurzbarger, Introduction to the SantaFe & UNESCO International Conference A Global Conversation on Best Practices and New Opportunities. In Wurzbarger, R. (Ed.). **Creative Tourism A Global Conversation how to provide unique creative experiences for travelers worldwide: at present at the 2008 Santa Fe & UNESCO International Conference on Creative Tourism in Santa Fe**. New Mexico : USA., 2010.